

Inici de la baixada de les falles a Taüll. La festa acull centenars de persones a l'Alta Ribagorça. A la vall de Boí diuen que els mals esperits que surten a les nits fugen quan veuen el foc i les fogueres.

Falles al Pirineu

Coincidint amb el solstici d'estiu, alguns pobles de la vall d'Àneu i de la vall de Boí celebren la seva Festa Major cremant falles, un dels rituals del foc més primitius que es conserva per a la revetlla de Sant Joan.

Estem acostumats a relacionar les falles amb els ninots de cartó pedra que es cremen a València la nit de Sant Josep. Però als Pirineus també en trobem que encara cremen per Sant Joan. Al petit poble d'Isil, a la comarca del Pallars Sobirà, i en molts pobles de l'Alta Ribagorça, com Boí, Taüll, Durro o Erill la Vall, s'encenen falles per festejar l'arribada de l'estiu.

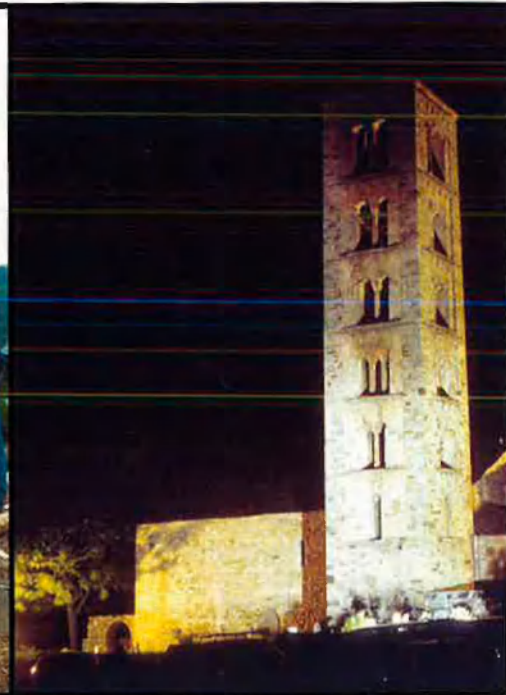
Segons el diccionari, la falla és una "branca seca, estella, manat o pila de matèries combustibles que s'encén per fer claror, per calar foc, etc.". En aquest sentit, el significat de la paraula falla és el mateix a València que als Pirineus; només en canvien les característiques. Les falles pirinenques són possiblement

la manera més primitiva que es conserva de jugar amb el foc. A l'Alta Ribagorça, es fan amb teies de pi lligades al voltant d'una branca d'avellaner, i a Isil, amb troncs que pesen entre vint i cinquanta quilos. Les fustes s'encenen com torxes, es carreguen al coll i es baixen des de dalt d'un pujol fins al poble, dibuixant una singular cuca de llum a la muntanya.

Les falles d'Isil. El poble d'Isil, situat a la vall d'Àneu, al capdamunt de la comarca del Pallars Sobirà, té poc més de cinquanta habitants a l'hivern. La vigília de Sant Joan, quan se celebra la festa de les falles, acull més de 4.000 persones. Declarada festa d'interès nacional per la Generalitat de Catalunya l'any 1991, el

MANUEL VII ARDICH - AGENCIA ZOOM

ritual que culmina el 23 de juny comença un mes abans. Jordi Roset, natural d'Isil, és l'actual president de l'Associació de Fallaires i, des d'aquest càrrec, encapçala la comitativa de voluntaris que s'ocupa de construir les falles a la fi del mes de maig.

Profund admirador d'aquesta festa, ens explica fil per randa el procés: "Sortim ben aviat del poble en direcció al bosc de la muntanya d'Airoto, on hi ha la matèria prima. Un cop allà, escollim quinze pins negres que tinguin una bona mida, ni massa prims ni massa grossos. Després d'haver-los aterrat amb una serra elèctrica, treiem les branques i l'escorça fins que queden troncs blancs i llisos. Més tard, es traslladen dalt del Faro, un pujol a la vista de la població. Allí, els troncs es tallen en unes cinquanta falles de metre i mig i, amb unes estaques, es fan unes esquerdes a la punta en forma de creu per facilitar l'assecat. Efectuada l'operació, es procedeix a la plantada. A l'entorn d'una falla central, s'hi posen les altres en posició vertical, un sistema que garanteix l'assecat perfecte", descriu Roset al mateix temps que puntualitza que es tracta d'una tasca feixuga.

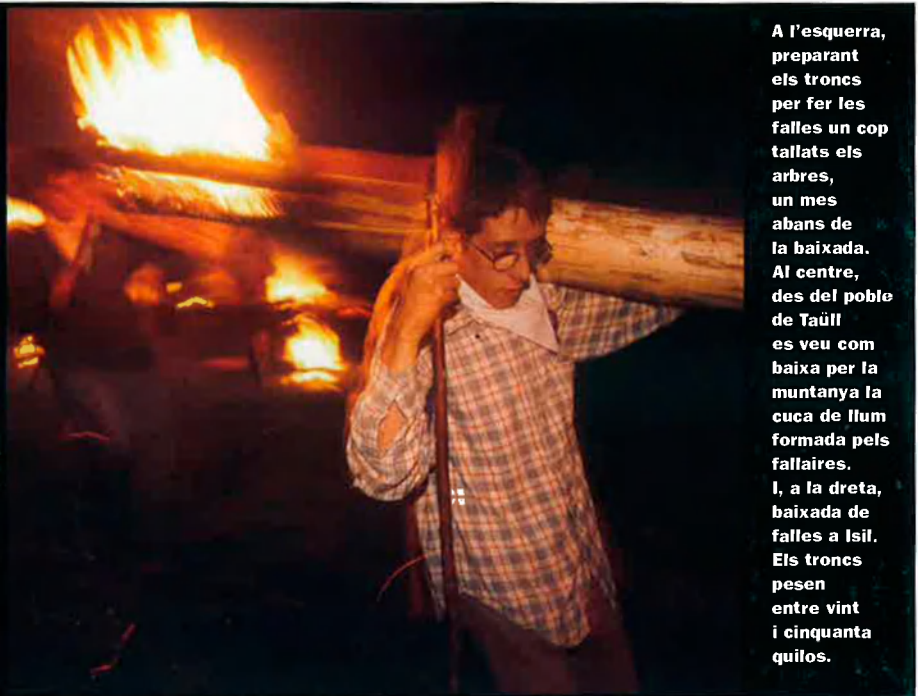
Quan el sol s'amaga, el homes tornen cap a casa i deixen enrere la *pirra* de falles plantades que, durant més de trenta

Cada fallaire es carrega un tronc encès a l'espatlla i comença el descens en fila, fent ziga-zaga. "És molt dur. Una hora de descens a les fosques, amb un tronc que pesa entre vint i cinquanta quilos i vigilant de no socarrimar-te el bigoti"

dies, esperarà pacientment el dia de la cremada.

Culte al sol. Al capvespre de la vigília de Sant Joan, així que el sol es pon, s'encén la falla gran a la plaça Major d'Isil. Algunes hores abans, entre cinquanta i seixanta fallaires han pujat al Faro i s'esperen menjant i bevent al voltant d'una foguera. L'encesa de la falla a baix al poble és el senyal per al descens, un descens cap a la fosca. Joan Grau, aficionat a la festa de Sant Joan, sobre la qual ha escrit un llibre, explica que darrere les falles d'Isil hi ha tot un ritual de culte al sol, simbolitzat en el foc, un element molt important al cor dels Pirineus, on només hi ha tres mesos de fertilitat que coincideixen amb l'estació estival: "Si s'observa tot el procés amb atenció descobrim que quan el sol marxa del poble d'Isil, els fallaires, que estan dalt de la muntanya on encara hi ha claror, agafen el foc i el tornen a baixar. És una manera de fer-se'l seu."

Cada fallaire es carrega un tronc encès a l'espatlla i comença el descens en fila, fent ziga-zaga. "Per baixar falles has de tenir força i per això hi ha uns límits d'edat", afirma la Susanna Rossell, que ara té vint-i-tres anys, però va començar als divuit. "Vaig apuntar-m'hi amb la meva millor amiga perquè el seu avi

A l'esquerra, preparant els troncs per fer les falles un cop tallats els arbres, un mes abans de la baixada. Al centre, des del poble de Taüll es veu com baixa per la muntanya la cuca de llum formada pels fallaires. I, a la dreta, baixada de falles a Isil. Els troncs pesen entre vint i cinquanta quilos.

ens va tallar unes falles a la nostra mida. Igualment va ser molt cansat”, lamenta, tot i que ara és una fidel seguidora de la tradició.

Els moviments són calcats, sense pressa i en silenci. No hi ha camí i cada fallaire s'il·lumina només amb la llum de la falla del davant. “La flama fa molta poca llum i no pots posar molta distància amb el de davant perquè et perdries. Llavors, el fum se't fica als ulls i baixes tota l'estona plorant”, comenta la Susanna. Tot això sense comptar les caigudes, els cops de cul i alguna cremada. “És molt dur. Una hora de descens a les fosques, amb un tronc que pesa entre vint i cinquanta quilos i vigilant de no socarrimar-te el bigoti”, exclama Ferran Rella, president del Consell Cultural de les valls d'Àneu.

Però malgrat la duresa de la gesta, els participants acostumen a repetir. El motiu és una barreja entre aventura i repetició, però sobretot una tradició que es traspassa de generació en generació. A Isil quasi tothom ha baixat falles algun cop, excepte moltes mares, ja que fins fa poc les dones ho tenien prohibit, i els pares ho fan amb la il·lusió que algun dia ho faran els fills.

Des de baix, es veu una corrua de punts de llum que llisca per la fosca muntanya. Paral·lelament, també es po-

den contemplar algunes falles enceses que rodolen pel dret. Els més forts s'encarreguen precisament d'això: estimben els troncs, els recullen i els tornen a empenyar timba avall. “Rodolar falles és el més difícil i els del poble decidim qui pot fer-ho”, afirma Jordi Roset.

Tot i que la festa d'Isil atrau milers de visitants, entre gent dels pobles veïns i forasters (com s'anomena als vinguts de fora), només cinquanta escollits poden “baixar” falles. Fins fa poc només s'acceptaven homes i els d'Isil tenien preferència. La davallada demogràfica que ha afectat les zones rurals, i la partida de molta gent de les ciutats, ha obligat a obrir el dret a participar-hi, però encara són molt estrictes. Segons Jordi Roset, “la cosa més bonica és que baixin totes les falles seguides, i per això calen fallaires amb experiència. Primer van els del poble i després, si hi ha lloc, es pot apuntar qui vulgui”.

Ritus iniciàtic i d'aparellament.

Malgrat la conservació de la festa, antigament contenia alguns elements que avui ja s'han perdut, almenys en part. L'un, el sentit iniciàtic de baixar les falles. Per a l'adolescent, el primer cop que baixava la falla significava l'entrada en el món dels adults, la prova de maduresa. En paraules de Joan Grau: “El fa-

llaire va a buscar el foc del sol a la muntanya i, enmig de la dificultat del descens, el porta a la foguera de la plaça, és a dir, a la comunitat.”

Un altre component era el ritual d'aparellament, que entroncava directament amb el sentit de fecunditat de la diada. Noies fadrines esperaven al cap del poble els herois per oferir-los un got de vi, un tall de coca i un ram de flors. D'aquesta manera, elles també passaven a l'etapa adulta i guanyaven prestigi a ulls comunitaris i dels mateixos fallaires, amb qui, generalment, s'acabaven casant. Ara, les noies continuen esperant l'arribada dels portadors del foc però s'ha perdut el significat original; per manca de noies solteres, bastantes vegades ho han hagut de fer dones casades.

Per al fallaire, l'arribada al poble és un cúmul de sentiments contradictoris. Després d'una hora de silencis camí, es troba amb un aldarull de gent i de música. Està cansat però orgullós de la proesa feta. És de pas obligat que la comitiva vagi fins a l'església romànica de Sant Joan i el cementiri, i faci una creu a la porta, per retre homenatge als avantpassats. Tot seguit enfila cap al poble, recorre carrers i places fins a arribar a la plaça Major, on, després d'unes quantes voltes a l'església, els fallaires deixen caure els troncs al voltant de la falla

Hores abans de l'encesa de la falla gran a la Plaça Major d'Isil, entre cinquanta i seixanta fallaires han pujat al pujol del Faro. Allà esperen la cremada de la falla, menjant i bevint al voltant d'una foguera.

gran i formen una gran foguera que durarà tota la nit. La festa acaba amb balls al voltant del foc: el ball de bastons, el ball pla i la "Bolanger", iniciada per les dones que conviden els homes a afegir-s'hi. Aquestes danses, així com la música, han estat recentment recuperades i ara tornen a formar part del ritual.

Durant molts anys, els veïns d'Isil van veure perillar la festa perquè no naixien criatures al poble. Ara, l'arribada de turistes n'ha garantit la continuïtat.

Córrer falles a la vall de Boí. El costum d'encendre falles a l'Alta Ribagorça, que havia anat minvant i quedava viu només en alguns pobles petits, s'ha reprès amb molta força els darrers anys. Amb la recent delimitació oficial de la comarca, s'ha engegat una campanya per mantenir i recuperar les tradicions com a senyal d'identitat.

Actualment, entre mitjan juny i mitjan juliol, es corren falles a gairebé tots els pobles de la comarca. A la majoria d'indrets s'encenen les falles la vigília de Sant Joan; en d'altres, s'ha mogut la da-

ta original, i han passat a formar part d'una altra festa. La temporada fallera comença el 15 de juny a Durro i acaba la nit del tercer dissabte de juliol a Taüll. No són estranys aquests moviments dins del calendari; sovint els canvis es produeixen per assegurar la pervivència d'un costum, l'acumulen a una altra festa amb més acceptació.

Els ribagorçans fan les falles amb teies de pi fixades al capdamunt d'una branca d'avellaner, com una mena d'escombra. Cremen ràpid i pesen molt poc. Normalment les fan els joves del poble uns dies abans, una per a cadascú i d'altres per als amics o per a la gent d'altres pobles. A la veïna vall d'Àneu, el recorregut és molt més curt que a Isil, i el camí que recorren els fallaires està ben marcat. Tot plegat està pensat per atraure el màxim nombre de gent.

L'any passat, a Boí, van córrer falles més de 150 persones. "Son festes obertes a tothom, hi ha avis de més de setanta anys i nadons. Si a més coincideix amb dissabte i fa bon temps, s'arriba tranquil·lament al centenar", comenta

Diana Martín, que, malgrat ser de Barcelona, ha corregut falles des que va venir a viure a Boí, ara fa cinc anys, per treballar de monitora a l'escola d'esquí. "El primer cop ho vaig fer perquè m'agrada integrar-me als llocs on vaig. I he acabat encapçalant la falla amb el meu marit, que és de Boí. Segons la tradició, els caps de falla són l'última parella del poble que s'ha casat. L'any passat nosaltres ens vam casar uns dies després."

A la vall de Boí diuen que els mals esperits que surten a les nits fugen quan veuen el foc i les fogueres. A més, creuen que tot allò que s'assembla al sol és més pur. Per això les falles es baixen des de les muntanyes fins als pobles, per purificar-los i alliberar-los dels mals esperits.

Les falles pirinenques evocuen símbols antics de culte al sol, a l'arbre i a la fertilitat. Són la manera més primitiva de jugar amb el foc que es coneix a Catalunya. Un bonic antecedent dels actuals focs d'artifici que il·luminen la nit més curta de l'any.

Laura Hurtado